УДК: 658.012.32.01

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОНЯТТЯ ГОСПОДАРСЬКОГО МЕХАНІЗМУ

Стасенко О.М., аспіран

Харківський національний аграрний університет ім.В.В.Докучаєва

Розглянуто та розкрито сутність поняття господарського механізму. Охарактеризоване дане поняття, як важливий елемент економічної системи. Виділені та проаналізовані функції господарського механізму, а також розглянуті його структура та склад.

Essence of concept of economic mechanism is considered and exposed. The described is given concept, as an element of the economic system is important. The functions of economic mechanism are selected and exposed, and also his structure and composition is considered.

Постановка проблеми. Розробка високоефективного господарського механізму функціонування аграрного виробництва в ринкових умовах вимагає чіткого з'ясування економічної сутності цього механізму, його структури, взаємозв'яку з іншими економічними категоріями. Адже від ефективності функціонування АПК залежить продовольча безпека країни. В останні роки катастрофічно знижується вітчизняний потенціал виробництва сільськогосподарської продукції, продуктивність праці, ефективність виробництва, скорочується величина інвестицій в галузь. Тому в сучасних умовах необхідно формувати ефективний господарський механізм розвитку аграрного сектора, який би забезпечив відтворення суспільного продукту в розмірах, здатних задовольнити кількісні й якісні суспільні потреби в продовольчих товарах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна кількість публікацій з проблем формування та удосконалення господарського механізму свідчить про важливість і актуальність цих проблем для досягнення ефективного функціонування аграрного сектора. Вивченню теоретичних і методичних проблем господарського механізму функціонування сільськогосподарського виробництва присвячені наукові роботи вчених-аграрників: В.Г. Андрійчука, В.І. Бойка, Є.М. Лебідя, К.А. Лебедєва, В.Я. Амбросова, Л. Албакіна, Ф.В. Зінов'єва та ін.. [1- 4].

Постановка завдання. Дослідити сутність господарського механізму як економічної категорії. Розглянути його основні складові та виконувані ним функції.

Виклад основного матеріалу. Поняття господарського механізму в економічній літературі є дискусійним. Одні автори ототожнюють його із системою керування економікою, інші – розглядають як комплекс господарських і організаційних принципів, треті – як сукупність форм і методів господарювання тощо. В юридичних дослідженнях, навпаки, намітився широкий і в принципі однаковий підхід до розуміння цього явища. Господарський механізм розглядається як узята в єдності вся сукупність економічних, організаційно-правових, морально-політичних і інших засобів впливу держави на суспільно-виробничі відношення, на виробництво.

Таким чином, господарський механізм – це механізм функціонування державно-організованої економіки, утворений:

1) системою органів керування господарством і безпосередніх виробників – підприємств та їх об'єднань;

2) системою форми і методів організації і функціонування виробництва;

3) системою господарських зв'язків, що забезпечують обмін результатами діяльності господарських ланок і досягнення кінцевої цілі виробництва.

Господарський механізм – це сукупність організаційних структур і конкретних форм господарювання, методів управління та правових норм, за допомогою яких суспільство (держава) додержується об'єктивних вимог економічних законів з урахуванням конкретної ситуації в народному господарстві.

Господарський механізм, на думку, Л.І. Албакіна, – це досить складне та багатопланове явище, яке не можна цілком віднести ні до сфери економічного базису, ні до суб'єктивного фактора. Він виступає як певним чином оформлена підсистема виробничих відносин, їх зовнішній шар, який розташований у сфері конкретних господарських відносин [2].

Професор Ф.В. Зінов'єв вважає, що господарський механізм – це поняття, яке відображає певний зріз виробничих відносин суспільства, а також наголошує на тому, що дане поняття повинне враховувати такі важливі аспекти, як конкуренцію, економісну лібералізацію, тобто елементи, які притаманні саме ринковій системі ведення господарства [3].

Згідно фінансово-економічного словника, господарський механізм – це сукупність організаційних структур, конкретних форм і методів керування, а також правових норм, за допомогою яких реалізуються діючі, у конкретних умовах, економічні закони, процес відтворення.

Господарський механізм є найважливішим елементом економічної системи. Якщо уявити сучасну економічну систему як змішану, то вона включає в себе такі самостійні підсистеми господарювання: планову підсистему; ринок як самостійну підсистему господарювання; традиційне (натуральне) господарство як підсистему господарювання. Кожній з окремих підсистем відповідає адекватний господарський механізм: державний регулюючий механізм; ринковий механізм саморегулювання; господарський механізм, що відповідає традиційному натуральному господарству. Залежно від того, яка підсистема з відповідним господарським механізмом має найбільшу питому вагу, характеризується й вся економічна система: якщо переважає ринок, то й система – ринкова, виникає ринкова економіка; якщо переважає держава, то й система – планова (адміністративно-командна); якщо переважає натуральне господарство, то такою є система в цілому. Більш чи менш рівне співвідношення ринку й держави характеризує систему змішаної економіки, де відбувається взаємодія відповідних господарських механізмів і, як результат, становлення цілісного господарського механізму змішаної економіки.

На різних рівнях економічного життя господарський механізм можна охарактеризувати. Таким чином, по-перше, всі зв'язки і залежності, що характерні для системи економічних законів, забезпечуючи взаємообумовленість механізму їх використання, проявляються на поверхні економічного життя, в системі організаційно-економічних форм, тобто в механізмі господарювання. По-друге, механізм господарювання, складаючи певний шар виробничих від-

носин, а саме організаційно-економічних, не тільки зумовлює їх взаємозв'язок з іншою стороною способу виробництва – продуктивними силами, але й «стягує» фази відтворювального циклу в єдине ціле: відносини виробництва – відносини розподілу – відносини обміну – відносини споживання. Потретє, виступаючи формою прояву відносин власності, механізм господарювання забезпечує узгодженість у системі економічних інтересів і вирішення виникаючих між ними суперечностей. Тут механізм господарювання є способом узгодження інтересів і формою вирішення суперечностей. На кожному рівні пізнання механізм господарювання відмінний, але мета його залишається тією самою – через його функціонування забезпечується економічне регулювання суспільного виробництва.

Слід зазначити, що господарський механізм не обмежений тільки базисними економічними відносинами. До його складу входять політико-правові форми регулювання економічних процесів. У господарському механізмі стикуються граничні відносини і відповідні їм категорії. Тому господарський механізм виступає одночасно і як сукупність об'єктивних відносин, і як сфера свідомого регулювання економічних процесів.

Важливим етапом у вивченні господарського механізму є дослідження його функцій. Серед них можна виділити:

1) динамічну відповідність між постійно зростаючим рівнем розвитку продуктивних сил і формами господарювання. Господарський механізм – спосіб вирішення протиріч, що виникають у даній області;

2) економічну реалізацію різних форм власності, перетворення їхніх потенційних можливостей у дійсність. Чим досконаліший господарський механізм, тим повніше реалізуються переваги різних форм власності;

3) свідоме використання об'єктивних економічних законів. У рамках господарського механізму досягається узгодженість економічних інтересів, єдність дій, підпорядкування продуктивних сил цивілізованому контролю суспільства;

4) втілення в життя економічної політики держави. Господарський механізм виступає головним інструментом втілення в життя виробленої економічної політики.

Необхідність удосконалення господарського механізму обумовлена об'єктивними змінами, які постійно відбуваються в економіці, а також тим, що його елементи зазнають впливу різних факторів і відрізняються винятковою рухливістю. Для успішного розвитку господарського механізму необхідний ряд факторів, а саме: ріст науково-технічного і технологічного рівнів продуктивної діяльності фірм, різноманіття форм господарювання, зміни в будові суспільства і спеціалізація соціально-економічних завдань, зовнішньоекономічні і зовнішньополітичні умови.

Удосконалення господарського механізму – це безперервний процес пошуку і налагодження ефективних форм і методів господарювання. Він здійснюється постійно на основі накопиченого досвіду, уточнення раніше прийнятих рішень, врахування специфіки окремих сфер і галузей макроекономіки.

Реалізація цих функцій в економічній практиці відбувається на основі таких основних принципів формування і функціонування господарського механізму, як: ефективність, збалансованість, системність, соціальна спрямованість.

Діалектика механізму господарювання полягає в тому, щоб розкрити його суттєвий зміст і відповідно до цього вдосконалювати форми його прояву.

Отже, структура механізму господарювання зумовлена його об'єктивною природою і виробничими відносинами з їх глибинною сутністю – пануючим типом власності й адекватними економічними законами. Домінантою виведення структури механізму господарювання є економічні закони, форми прояву яких і утворюють його елементи з їх взаємозв'язками і взаємообумовленістю.

Організаційно-економічні форми об'єктивно визначені як можливості. Визначаючись своєю об'єктивною природою, вони в той самий час є результатом суб'єктивної діяльності. З цієї точки зору організаційно-економічні форми виступають і як форми використання економічних законів.

Механізм господарювання як система організаційно-економічних форм включає такі структурно-функціональні підсистеми: планування, стимулювання, організація, регулювання. Кожна з цих форм, у свою чергу, виступає у безлічі інших форм, що виконують свої функції і в своїх взаємозв'язках створюють відповідні підсистеми механізму господарювання. Підсистема планування включає прогнозування, довгострокове, середньострокове і поточне планування, директивне й індикативне планування тощо; підсистема стимулювання – економічні важелі і стимули економічної діяльності, прискорення науково-технічного прогресу, кредитно-фінансову систему; підсистема організації – форми організації й управління виробництвом з відповідною регламентацією прав і обов'язків економічних суб'єктів.

Висновки. Таким чином, на підставі проведених досліджень, можемо дати узагальнення визначення господарського механізму. Господарський механізм - це система основних форм, методів і важелів використання законів, розв'язання суперечностей суспільного способу виробництва, реалізації власності, а також всебічного розвитку людини, формування її потреб, створення системи стимулів і узгодження економічних інтересів основних класів, соціальних груп.

Розуміння механізму господарювання як системи організаційно-економічних форм не заперечує, а навпаки, доповнює уявлення про нього як про систему організаційно-економічних відносин. Визначаючи єдність організаційно-економічних відносин і форм їх прояву, тобто «змістовну форму», механізм господарювання у той же час має внутрішню специфічну логіку розвитку, як з боку організаційно-економічних відносин, так і з боку оргнізаційно-економічних форм прояву.

Отже, із усього вищесказаного слідує, що господарський механізм є дуже складним і багатоплановим. Він є предметом дослідження цілої системи економічних наук. Тому дослідження та аналіз суті та елементів господарського механізму, особливостей його прояву в умовах ринкової економіки є актуальною задачею сучасної економічної теорії. Системний аналіз та гли-

боке розуміння таких економічних процесів дозволить стабілізувати економічну ситуацію в нашій державі, а це в свою чергу дозволить нам перейти на вищий щабель економічного культурного і соціального розвитку.

Література:

1. Амбросов В.Я. Наукові положення удосконалення економічного і господарського механізмів розвитку сільського господарства / В.Я. Амбросов, Т.Г. Маренич // Економіка АПК. – 2005. – №10. – С. 14-20.
2. Албакин Л. Сущность, структура и актуальные проблемы совершенствования хозяйственного механизма / Л. Албакин // Экономические науки. – 1978. – №8. – С. 33-34.
3. Зиновьев Ф.В. Формирование эффективных механизмов хозяйствования в АПК Крыма: [монография]. – Симферополь : Таврия. – 2001. – 257 с.
4. Бойко В.І. Економіка виробництва зерна (з основами організації і технології виробництва) [монографія] / В.І. Бойко, Є.М. Лебідь, В.С. Рибка ; за ред. В.І. Бойка. – К. : ННЦ «Інститут аграрної економіки». – 2008. – 398 с.
5. Морозова Г.С. Господарський механізм сталого розвитку аграрного сектора економіки / Г.С. Морозова // Економіка АПК і природокористування: Вісник ХНАУ. – Х. – 2007. – №2. – С. 166-171.
6. Сухій В.Я. Шляхи удосконалення господарського механізму в сільськогосподарських підприємствах / В.Я. Сухій // Екон. науки: аграр.вісник Причорномор'я ОДАУ. – Одеса. – 2006. – Вип. 36. – С. 36-69.

УДК 631.1.027

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВОГО СУПРОВОДЖЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА

Степаненко Н. І., к.е.н., доцент, Микитюк В. М., к.е.н., професор
Житомирський національний агроекологічний університет

Досліджено теоретичні, методологічні і практичні аспекти маркетингової політики аграрних підприємств. У результаті соціологічного дослідження виявлено основні маркетингові детермінанти адаптації аграрних підприємств до мінливих умов цільових ринків.

Theoretical, methodological and practical aspects of agrarian enterprises marketing policy are researched. As a result of the sociological research basic marketing determinants of agrarian enterprises adaptation to the changeable terms of target markets is educed.

Постановка проблеми. Нинішній етап становлення агромаркетингу відзначається набуттям ним низки характерних рис, найбільш значущими серед яких визначаються орієнтація на довгострокову перспективу функціонування сільськогосподарських підприємств на перспективних ринках, необхідність систематичного аналізу потреб цільових ринків як стрижнева функція, що здатна забезпечити підприємству актуальність на ринку, а також глобалізм, гіперконкуренція, посилення інтеграційних тенденцій. Водночас досить впливовими є детермінанти мінімізації ролі маркетингу у ефективному функціонуванні аграрних підприємств, найбільш значущими серед них представляються особливості конкурентного середовища, залежність виробників від державної допомоги, недостатнє усвідомлення менеджментом підприємств значення маркетингових інструментів у забезпеченні ефективності го-